

NOGLE GAMLE FYNSKE SPILLEMÆND

Af Frands Johan Ring.

Hans Jørgen Andreassen, Vantinge (1813-1899).

„Thi yder min sang blot et uset frø
til åndens evige sommer,
da lad kun mit navn forglemmes og dø,
koraldyret lig i den dybe sø,
jeg bygger dog med på den voksende ø,
bereder den verden, som kommer.“

(H. V. Kaalund).

Landsbyspillemanden – eller musikanteren som det rettelig hedder på fynsk – havde sin glansperiode i midten af forrige århundrede.

Musikken på landet besørgedes i middelalderen af omvandrede spillemænd – „legere“ kaldtes de, eller „pibere“, fordi de som regel optrådte med piber og trommer. En dygtig piber måtte samtidig kunne blæse på pibe og slå på småtromme. Antagelig har en sådan piber været i funktion, da bønderne i Tanderup i 1686 dansede om majstangen til trommemusik. – Som omløbere uden fast bopæl var legerne retsløse, og de måtte navnlig vogte sig for at gå stadsmusikanteren i bedene.

„Stadsmusikanter“ var et embede, som stammede fra middelalderen – det nævnes i Danmark første gang i 1380¹⁾ – og det gav sin indehaver et strengt overholdt privilegium på at levere al musik ved barsler, bryllupper og andre gæstebud i staden og en nærmere fastsat omegn. Stadsmusikanteren ansattes af borgmester og råd, som også fastsatte hans takster, der rettede sig efter kundens formuenhed og musikanterens ulejlighed. Et sådant embede blev ofte tildelt et udtjent medlem af det kgl. kapel, så man på den måde slap for at pensionere ham. Kunne han ikke selv overkomme at tilfredsstille efterspørgselen, kunne han betjene sig af sine „musikantersvende“, som måtte betale ham en vis del af de indkomne spillemandspenge.

På sine steder kunne stadsmusikanteren være udsat for hård konkurrence fra de såkaldte „kgl. tårnmænd“, der ofte var dygtige legere, som opnåede fast ansættelse på et slot. I en bestalling fra 1627²⁾ for tårnblæser Joachim Blir og hans fire svende som tårnmænd på Kronborg hedder det: „De skal være forpligtet til aften og morgen til bestemte tider, før middagsmåltid og aftensmåltid, og ellers når kongen lader dem tilsige, at opvarte med deres instrumenter og spil mod en årlig besolding (løn) af 80 daler“. Og videre hedder det: „Det skal være dem og ellers ingen andre tilladt med deres svende at spille ved bryllupper eller værtskaber, som udi lenet holdes; dog skulde de tilforn give det tilkende for lensmanden på slottet. I til-

fælde af lovovertrædelser var de krigsretten på Kronborg undergivet“.

På fynske godser har lignende ordninger forekommet, f. eks. har læreren i Gærup haft eneret til levering af musik på Brahetrolleborg. I et kaldsbrev af 22-8-1762³⁾ nævnes blandt lærerens indtægter: „Musikken på Baroniet, som forrige skoleholder har haft på den måde, at han samme bortforpagter til en, som kan forsyne vedkommende upåklageligt, og nyder han da den årlige afgift deraf, som han selv bedst kan accordere“. – Tilsvarende ordninger har været gældende på Juelsberg og Valdemar-Slot.⁴⁾

Ved kgl. resolution af 25. maj 1800 ophævedes stadsmusikanternes rettigheder – dog med det forbehold, at de daværende indehavere af embederne beholdt deres privilegier på livstid. (I København nedlagdes embedet dog først 1860).⁵⁾ Frederik VI, som havde løst stavnsbåndet, løste nu også de bånd, der bandt bonden til stadsmusikanteren.

Nu var spillemandsgerningen „fri næring“, og det fremkaldte en rig udvikling af musikken på landet. Man behøvede ikke længere at klare sig i en snæver vending med at synge til dansen, for i hvert sogn fandtes folk, som kunne håndtere et eller flere instrumenter, ikke alle var lige dygtige, men nogle var endog meget dygtige. Landsbymusikken blomstrede op og nåede sin højde i midten af århundredet; dansen gik i gårdenes storstuer og loer. Efterhånden henlagdes den til forsamlingshusene, men „der var koldere“, som Thyge Knudsen udtrykte sig,⁶⁾ og i vort århundrede er den gamle hjemmegroede spillemandsmusik bleven helt fortrængt af importeret musik af mer eller mindre negroid oprindelse.

Afdøde telegrafbestyrer i Fredericia Svend Jørgensen (1883–1946), til hvem også nærværende artikel står i gæld, gjorde et stort og fortjenstfuldt arbejde ved at redde gamle spillemandsbøger fra at gå tabt, takket være hans forståelse af deres værdi som vidnesbyrd om en svunden kultur. Han var selv af spillemandslæggt (fra Langeland) og forsøgte også at indsamle biografier af gamle spillemænd – et par

sogne gav over en snes navne på spillemænd, men for lidt om dem, og så opgav han.

Landsbymusikanteren var „en af sognets folk“; han tog sin part af arbejdet, hvad enten han var gårdmand, husmand eller håndværker: skrædder, skomager, murer eller maler, væver o. s. v. Spilleriet var bierhvervet, men det hændte jo, at det tog broderparten af hans tid og kræfter. En god spillemænd var ombejlet; det hændte, at folk ligefrem opsatte gilder og fester for at få en bestemt spillemænd; en erfaren præst forhørte sig ved fastsættelsen af datoen for bryllup o. desl., om dagen nu også passede spillemænd (og kogekonen).

Det kunne jo nok befordre en vis selvfølelse hos en ombejlet musikanter. Der fortælles om en forvalter, som sendte en karl med bud til egnens spillemænd om at komme til høstgilde på „gården“ og „gnide kattetarmene“. Nej! – det var en håndtering, som spillemænd ikke kendte til. Først da forvalteren selv ulejlige sig hen og høfligt bad spillemænd leverer musikken til gårdens høstgilde, lovede musikanteren at komme. Der haves også eksempel på, at en spillemænd har afvist spillemændspenge fra en ivrig danser, som havde været på gulvet hele aftenen og moret sig dejligt. „Dine penge kan ikke tilkomme mig, for det er ikke min musik, du har danset efter“. Den ivrige danser havde været ude af takt hele aftenen.

Nok var musikanteren „en af bysens folk“, men han var tillige eneren, kunstneren, der tumlede med problemer, som lå uden for „almindelige mennesker“s horisont. Ofte mestrede han også pennen; derom vidner mange gamle spillemændsbøger med deres sirlige noder, undertiden også med beskrivelse af dansene: Menuet („Molevitten“), „Kuntrasjre“ og „Svitrit“ og hvad de nu hedder, alle de gamle danse, som nu kun kendes inden for særlig interesserede kredse.

Mange af de gamle spillemænd komponerede selv dansemelodier, og der er fine ting imellem. Det var i de tider vanskeligt at skaffe trykte noder; de måtte forskrives fra København eller Tyskland og var tilmed dyre, så når spillemænd kom sammen, hjalp de hinanden med noder.⁷⁾ Der var dog også andre måder at få noder på. Carl

Nielsen fortæller om Jørgen Fællig – en onkel til hans far – at „han kunne nedskrive en melodi, han ikke før havde hørt, blot efter en enkelt overhøring. Når hans konkurrent havde forskrevet nye danse, og spillede dem første gang, lagde Jørgen Fællig sig i grøften uden for gildeshuset med et stykke nodepapir og skrev dem ned; nogle dage efter kunne man så høre de nye danse spillet af ham og hans trop, og på en meget livfuldere måde, – til stor fortrydelse for de andre. Fremgangsmåden var jo ikke videre fin, men der var dog altså kræfter i ham“. – Formodentlig har han mest gjort det for at ærgre („tre’e“) konkurrenten, for han har selv komponeret flere ting, bl. a. en française, som Carl Nielsen betegner som ligefrem genial.

Mens vi er ved Carl Niensens familie: En anden af faderens onkler, som også var spillemænd, mistede ved et vådeskud det yderste led af venstre pegefinger. „Han var dog ikke forknytt, og da såret var lægt, lavede han sig af en pind et kunstigt led, så han dog fremtidig kunne spille på violin; men fra den tid måtte han holde sig borte fra c dur og alle b-tonearter, da det var umuligt at gribe f på e-strengen med pegepinden“.

Musikanterne var gerne velsete folk, hvor de kom frem; hver egn var stolt af sine egne spillemænd, og man kendte også gerne lidt til de dygtigste fra fjernere egne. Det brugtes ofte, at brudgommen tog sin egen spillemænd med til sit bryllup, så der kom musik fra begge hjem. Ved sådanne lejligheder lærte de dygtigste musikantere hinanden at kende, hjalp hinanden med noder og havde mange løjer for i dansepåuserne. Ofte blev samværet til kappestrid om, hvem der var den dygtigste, og her var gildesgæsterne ivrige deltagere; hver egn holdt på sin i det længste.

En dygtig spillemænd kom vidt omkring og kunne derfor berette om begivenheder fra den store verden uden for sognets grænser; han var også sagkyndig m. h. t. skik og brug ved forskellige lejligheder, hvor han medvirkede. Musikken sad ham i fingrene, så han havde god tid til at gøre sine iagttagelser – og kunne i al stilhed yde sin hjælp. Var der et par unge, som ikke så gerne måtte, men gerne ville

danse sammen, kunne han gøre dansen lang, hvis partiet anstod ham; var der andre, som helst skulle, men ikke så gerne ville, ja, så kunne det let hænde, at der sprang en streng for spillemanden – eller han kunne „stryge til tårs“:

„Og nu har jeg fortjent en dram,
får jeg den ikke, er't en skam“ ...

d. v. s. ellers ophører dansen. Temaet findes varieret i forskellige dansestykker, f. eks. en „Snapsegalop“ fra østfyn (1850).⁸⁾

Der var ikke langt imellem snapsene; de var skattefri og billige. Spillemandslivets farer er antydnet i det gamle ord, at bestillingen gav „kolde fødder og en blå næse“. Det er forståeligt, at de lange nætter med hede og kulde og træk og støv i danselokalerne kunne vække trang til en opstrammer. Et bryllup f. eks. varede ikke sjældent i tre dage eller rettere døgn; musikanterne måtte ledsage brudefølget til kirken – undertiden ledsage salmesangen – og derefter ile til bryllupsgården for at modtage følget med musik – hver nyankommen med et nyt signal – og siden „spille over borde“, hvor så skafferen gik rundt med en tallerken for at samle spillemandspenge. Når så dansen siden gik til den lyse morgen også ved anden- og trediedagsgildet, kunne det nok knibe for musikanterne at få en smule søvn. Det hændte da også, at en spillemand slumrede ind – og fortsatte musikken i søvne, til han – undertiden ret ublidt – blev vækket: ja, fra østfyn har man eksempel på, at en spillemand har spillet sig ind i døden.⁹⁾

At det hørte sig til med musik ved bryllup, barsel, høstgilde og igangsgilde, når en tilflytter skulle optages i bylavet, var naturligt; en enkelt gang har man hørt tale om dans ved en begravelse, hvor dansen dog henlagdes til nabogården. Ved fastelavnsfester skulle musikken helst være bereden eller i alt fald kørende. I almindelighed

var der to, undertiden fire musikantere. Ved høstgildet på „Godset“ skulle der være otte mand, fire for herskabet og fire på ladegården.

Den sidste oplysning stammer fra den berømte spillemand Thyge Knudsen i Sdr. Aaby¹⁰), hvor han fødtes 1844 som søn af strandtoldbetjent Hans Knudsen og hustru Ane Lindenpalm. Thyge skulle være håndværker og kom i lære som træskomager, men det havde ingen art; musikken tog magten. Allerede i konfirmationsalderen var Thyge en søgt dansemusiker, og han blev kendt langt ud over sognets grænser som en spillemand af de sjældne, en dygtig komponist, hvis dansestykker vandt stor yndest; desværre er de gået i graven med ham; han havde så let ved at skabe nye, så hvorfor nedskrive de gamle. Carl Nielsen kaldte Thyge Knudsen „Spillemændenes konge“.

I samleværket „Folkedansen i Danmark“ har Svend Jørgensen skildret en frydefuld eftermiddag, han tilbragte hos Thyge, hvor de spillede „alle de villeste af de gamle fynske danse, jeg kunne huske, og Thyge strøg den fineste second til“. – Det interesserede og morede den 90-årige musikanter, at alt det gamle, han havde spillet som dreng, nu skulle komme til live igen gennem Foreningen til Folke­dansens Fremme.

Sv. Jørgensen slutter: „Han tog afsked med mig stående i aften­solen uden for sit hus, en spinkel mand af middelhøjde, hans ansigt var smalt og fint, kunne i nogen grad minde om eventyrdigteren H. C. Andersen, hans hænder var slanke og fine. Man følte, at her stod en personlighed, en mand, der gennem snart et århundrede havde taget vel ved lære af, hvad livet så end bød på. – Mit udtalte ønske om at måtte fotografere ham således, som han stod der med sin sølv­beslåede merskumpibe i hånden, blev på det bestemteste afslået; han havde aldrig været „taget af“ – så heller ikke nu“.

På sin 90-års „geburtsdag“ (et par måneder efter dette besøg) holdt Thyge åbent hus for „bysens folk“, og hvem der ellers ville se til ham, og sammen med et par venner underholdt han gæsterne med musik. – Thyge Knudsen, der var ungarl, døde d. 9 april 1937. Sit hus – hans fødehjem – testamenterede han til kommunen.

De gamle spillemænd kunne med deres musik vække lyst til andet og mere end at danse. Mange af vore store musikere har fået deres slumrende evner og kræfter vakt i spillemændens lave stuer.

De mennesker, der kunne give rigtig besked om sammenhængen, er forlængst døde og borte, men man tager næppe fejl ved at antage, at Thyge Knudsens musik har fremkaldt – eller dog bidraget til at fremkalde den kædereaktion, der kendetegner musiklivet i Vest- og Nordfyn – når et ensemble dør hen, skyder straks et nyt frem. Den begyndte i 1860'erne i Asperup sogn¹¹⁾ med dannelsen af en kvartet: to violiner, en fløjte og en violoncel. Denne cello, der tydeligt bar præg af at være „huggehusarbejde“ af en amatør, skal være købt for en rigsdaler; måske er den lavet af den selvlærte spillemænd Hans Chr. Hjulmand i Båring skov, som med sin hjemmelavede violin ydede sit beskedne bidrag til musikkens fremme i Vestfyn.

Da kvartetten opløstes, havnede denne cello i Frederiksmindeskole, hvor lærer Kelstrup i 1882 fik dannet en ny kvartet, hvori han selv skulle traktere den berømte cello. Iveren efter at få begyndt var så stor, at man ikke kunne vente på ankomsten af et sæt nye strenge, så cellisten måtte den første prøveaften klare sig med den ene streng, der var tilbage. „Men det faldt sig så sær heldigt, at de lette småstykker, de spillede, netop lå godt for denne streng, nemlig d, de fandt alle, at det gik udmærket og følte sig i en hel løftet stemning.“

Efter denne kvartet opstod „Jensbjerg-musikken“ omkring gården Jensbjerg i Asperup sogn. Her kom blæsere med – en af dem var Hans Jørgen Hansen, Roerslev Margård, der siden virkede – omend indirekte – for udbredelsen af hjemmemusikken, idet han grundlagde pianofabrikken i Nørre-Aaby. Cellisten i Jensbjerg-musikken var P. Nielsen Jørgensen, bedstefar til læge Palle Jørgensen, hvis oldefar på mødrene side var spillemænd Niels Hansen i Usselhusene, som Skovstrup hed dengang, så det er ikke underligt, at der er musik i Odensedoktoren.

Niels Hansen, der stammede fra Søllested, var i sin ungdom en munter musikanter. Da han giftede sig ind i gården Elleruplund i

Jensebjerg-musikken. Fra v.: Skomager Lars Feldt, Baaring, gdr. Poul Andersen, Jensebjerg, Lars Hansen Andersen, Jensebjerg, købmand Nielsen, Baaring, Hans Jørgen Hansen, Roerslev Margård, gdr. P. Nielsen Jørgensen, Asperup Hinballe (Tofteård).

Usselhusene, kom han under påvirkning af den vestfynske vækkelse, der oprindelig udgik fra Herrnhuterne i Christiansfeld. Nu forsagede han helt musikken; sammen med sin ven Peder Larsen Skræppenborg drog han en tid rundt som lægprædikant, og hans hjem blev et hyppigt samlingssted for gudelige forsamlinger. Omkring 1850 ændrede Niels Hansen livssyn og sluttede sig til den grundtvigske bevægelse; nu kunne han igen glæde sine gæster med sin musik – dog ikke dansemusik; men hans pietistiske venner betragtede ham som en frafalden.^{11a)}

Et par år efter at Jensebjerg-musikken i 1886 opløstes, dannedes i

Kauslunde „Vestfyns Musikforening“, der ville føre hjemmemusikken ud over de gamle snævre grænser. Under direktion af lærer P. Tveskov vovede man sig i lag med Mozart, Strauss og Suppé bl. a. – Her arbejdede man med strygeorkester om vinteren og hornorkester om sommeren til stor glæde for egnens befolkning.

Den musikglade lærer Kelstrup i Frederiksminde kunne ikke være ledig på torvet efter Jensbjerg-musikkens opløsning; han fik på ny startet en kvartet, som efterhånden udviklede sig til „Brænderup sogns Sang- og musikforening“, der gav en del koncerter i Skovshøjrup kro og Båring skov. I dette orkester startede domorganist Ejner Kelstrup sin musikalske løbebane.

Højst i musikalsk henseende nåede vel „Nordvestfyns Privat-orkester“ der dannedes ved sammenslutning af „Asperup-kvintetten“ (1911), som særlig dyrkede kammermusikken, og „De unges Musikforening“ (1914), som dyrkede orkestermusikken. „Nordvestfyn“ dyrkede særlig den klassiske musik. Navnet på orkestrets pianistinde siger noget om ydelsernes niveau – hun hed Esther Vagning.

To nordfynske spillemænd står bag det energisk arbejdende orkester i Otterup, det er tømremester Chr. Knudsen i Ørritslev og frugtavlser, musiker Peder Hansen i Emmelev. Chr. Knudsen har haft en særlig interesse og evne for at arbejde med kor, og da han til sine koropførelser skulle bruge et orkester, havde Peder Hansen så mange elever oplært, at de kunne danne grundstammen i det, som nu hedder „Otterup Musikforenings Orkester“. Dirigenthvervet er nu gået i arv til Peder Hansens datter, pianistinden fru Elisabeth Fribo. – Både som udøvende musiker og som pædagog har Peder Hansen udfoldet en betydelig virksomhed. I forbifarten et lille glimt fra det pædagogiske: En af Chr. Knudsens tre sønner, som alle spiller, var kommen ind på, at han ikke kunne drive det til noget i musikken, og ville derfor opgive. Peder Hansen foreholdt ham: „Hvis du vil gøre som jeg siger – og øve dig, så kan du komme i Det kgl. Kapel.“ I dag sidder han i kapellet: Aage Knudsen.¹²⁾

Når der på Hindsholm¹³⁾ udfolder sig et så rigt musikliv, at der

efter sigende ikke er ret mange hjem på Hindsholm, hvor der ikke er et klaver, så skyldes det også gamle spillemænd – i første række den nu 80-årige skomager H. P. Christiansen i Dalby. Han begyndte at spille med sine to drenge, Niels Simon og Arne, den første nu koncertmester i Det kgl. Kapel og den anden cellist i Odense byorkester; flere musikglade folk samledes til og gennem årene voksede det til det nuværende orkester på 25–30 mand.

For at støtte orkestret dannedes i 1935 en musikforening, hvor „enhver kan blive medlem for et kontingent af 75 øre halvårlig, og børn har gratis adgang til koncerterne“. Ægte fynsk! Så billigt, at alle kan deltage, og ingen problemer med at få børnene passet, mens mor går til koncert, tilmed opelskes i samme køb musikglæden og -forståelsen i kommende slægter. Intet under, at foreningen har omkr. 500 medlemmer. Der gives ingen koncert, uden at foreningens orkester medvirker, men foreningen har været flittig til at byde på solister, både sangere og instrumentalister; det spænder fra de kgl. kapelmusici Peder Møller og Fini Henriques til „Gårdsangerne fra Kerteminde“. Foreningens nuværende dirigent er gårdejer Lauritz Pedersen, Andkjærgård.

En mand, hvis navn ikke bør glemmes i denne forbindelse, er afd. gårdejer Anders Pedersen, Ringkær i Bøvnese, Han var en usædvanlig begavet mand; kunstnerisk og historisk interesseret som han var, virkede han stærkt inspirerende på sine omgivelser. Han har gjort en stor indsats for musikken i østfyn, ikke mindst i samarbejde med Lauritz Pedersen. Foruden at han selv komponerede melodier til sange og salmer, nedskrev han en del gamle spillemandsmelodier, som derved reddedes fra forglemmelse. Som dreng havde han lært at spille violin hos Lars Olsen (1857–1940), der var husmand og musikanter i Midskov.

Anders Pedersen tilskyndede sin gamle lærer til at optegne, hvad han vidste om sin slægt, og sørgede for, at disse optegnelser tilgik D. F. S. Her er vi ved en væsentlig kilde til det rige musikliv, der udfolder sig på Hindsholm. Vi lader Lars Olsen fortælle.¹⁴⁾

Lars Olsen, Midskov (1857–1940).

„Min morfar, Lars Olsen i Martofte, efter hvem jeg er opkaldt, var i sin tid en meget bekendt og ejendommelig spillemænd. Han var født i Dalby sogn som søn af husmand Ole Larsen 1771 og døde i Martofte 1831, knap 60 år gammel. Han kom i sine unge dage til København som soldat og blev ansat ved Oboisterne, som regiment-musikken dengang hed. Han blev så dygtig, at han kom til at spille i Det kgl. theater, men om han var fast ansat, kender jeg ikke. Gmd. Lars Jensen i Martofte har fortalt mig, at han har set et sted i Det kgl. theater, hvor der var malet en del navne på fremragende skuespillere og musikere med forgyldte bogstaver, og deriblandt var Lars Olsen.

Jeg har i 1884 været i Det kgl. theater og så mig da også omkring efter disse navne, men fandt ingen. Jeg opdagede senere, at det nuværende theater var temmelig nyt og altså slet ikke var den bygning, hvori min morfar havde spillet.

Min mor fortalte også noget om ham, men hun var kun en halv snes år, da han døde, hun var født 1822. Hun kunne i sine unge dage synge flere af hans ejendommelige valse, så det forbavsede mig, da jeg

senere fik dem på noder, at hun kunne huske at synge dem så korrekt fra sine barneår.

Gamle Morten Andersen i Midskov fortalte mig også lidt om min morfar. Han havde i sine unge dage spillet sammen med ham. Han fortalte, at Lars Olsen havde en mærkelig violin; han havde hørt, at andre spillemænd har sagt, at når man havde sådan en violin, kunne vi sagtens spille. Lars Olsen tilbød dem så at prøve, men ingen – heller ikke Morten – kunne få den til at klinge; den var vanskelig at stryge. Såvidt jeg forstod Morten, så var det særlig i retning af følelse, at Lars Olsen havde sin styrke.

Morten imponerede mig meget ved sit spil, det var så rent og korrekt, men med streng og stiv takt uden noget føleri og aldeles fri for det nu så almindelige misbrug af den evindelige vibreren og hysten. Dengang var takten jo en hovedsag, og Morten var jo dengang en gammel mand, som havde spillet ualmindelig meget til dans. I de tider var det vanskelig at få fat i nye dansemelodier, men Morten har selv skrevet flere prægtige dansemelodier, som jeg ofte har spillet. Han var en mester til at spille second efter øret og følge overgangene i melodierne, hvad den nyeste tids spillemænd jo ikke har lejlighed til at lære; men så havde han til gengæld svært ved at læse noder, han måtte sidde halve dage og hakke for at lære en større ny dans.

Morten fortalte, at min morfar var lovlig slem til snapsene. Det var jo lange og drøje nætter med hede og træk og kulde i storstuerne og loerne, så der nok kunne trænges til en opstrammer; for øvrigt var det med at blive hengiven til snapsen en udbredt svaghed blandt spillemænd og underofficerer. Morten lod sig ikke friste af snapsen.¹⁵⁾

Der fortælles, at Lars Olsen engang var med til at spille til bryllup henne i Holev, det var gmd. Anders Larsen (den ældre's) bryllup. Der var stort gilde med flere spillemænd fra Odense, som følte det under deres værdighed at spille sammen med denne vadmelsbonde, men de måtte jo finde sig i det; og Lars måtte jo nøjes med at spille

second. Da de havde spillet nogle stykker, bad brudgommen, Anders Larsen, om, at hans spillemænd også måtte spille et stykke, hvad jo tilstodes. Lars Olsen gav sig til at stemme sin violin, hvad altid varede længe, når han ville spille noget betydeligt. De andre spillemænd kiggede og smiskede til hinanden. Men endelig blev han da færdig og tog så fat. De fine spillemænd havde nær ganske tabt næse og mund og kunne slet ikke finde på noget at spille til, og gæsterne holdt op med at spise og rakte hals, de havde aldrig hørt mage til violinspil. Og de fine spillemænd fra Odense blev pludselig så smidige i ryggen og bad ham nu om at indtage førstepladsen på højre fløj. Fra dette bryllup stammer den gamle såkaldte „Stine Anders Larsens Vals“, som jeg tit har spillet, og som også blev forlangt spillet.

Der var kun få spillemænd i de tider, men Lars Olsen var så kendt, at han ikke alene spillede på Fyn, men også rejste over til Sjælland for at spille til store bryllupper o. l. Når han kom med violinen på ryggen og skulle med postsmakken over bæltet, kom han gratis med, når han blot ville spille for søfolkene og de rejsende på overfarten.

Min farfar fortalte, at Lars Olsen altid gik med en skindhandske på sin venstre hånd, selv om det var en hede, så ravnen gabede – for at holde huden fin og blød. Han var jo til daglig husmand i Martofte og måtte bl. a. gøre 52 hovningsdage på Schelenborg og udføre al slags arbejde.

Daværende kammerherre Juel var en stor musikelsker og holdt på Valdemarslot et musikkorps, nærmest bestående af skytter og skovfogder og anført af en tysker, som hed Havendrup og var meget dygtig. Ved de store jagter om efteråret var korpset heroppe at spille i flere dage; ved disse lejligheder blev Lars Olsen altid beordret til at møde og spille med.“

Så vidt Lars Olsen (d. y.). Han var en venlig og beskeden mand og en god musikanter. Pennen faldt ham godt i hånden; hans optegnelser indeholder enkelte digte, som viser, at han også kunne udtrykke sine tanker i bunden form, bl. a. et digt „Det gamle Træ“, hvori han udtrykker sin taknemmelighed mod oldefaderen, der for hundrede år

siden plantede den gamle abild til glæde for efterkommerne. Lars Olsen dyrkede sammenspil med sine elever og andre musikinteresserede på „Holmen“, bl. a. H. P. Christiansen i Dalby, der senere kom til at føre an i sammenspillet.

Engang var Lars Olsen i Odense for at høre virtuosen Willy Burmeister. Han blev siddende koncerten til ende, skønt toget i mellemtiden gik – „for han var jutte færdig med at spille“, sagde Lars Olsen, og gik så den lange vej hjem til Midskov (25 km).

En fynsk spillemand, der blev landskendt, er Hans Hansen i Ulbølle (1817–1878) – kaldet „Kursmeden“; dette kendingsnavn arvede han efter faderen, der var dyrlæge og eksamineret beslagsmed. Hans Hansen selv lærte væveriet, men lagde det på hylden for helt at hellige sig musikken.¹⁶⁾

Allerede som lille dreng viste Hans Hansen store evner for musik; han lærte lidt af en gårdmand i sognet og blev siden elev af en musikanter, der boede i Egeskov; den niårige purk travede ufortrødent de to mil i al slags vejr. Et par år efter gik turen til Svendborg til undervisning hos stadsmusikanter Simonsen (farfar til kammersangeren Niels Juel Simonsen).

Hans Hansen blev snart medhjælper hos stadsmusikanteren, og der blev lagt mærke til den dygtige, unge „musikantervend“. Baron Holstein på Hvidkilde tilbød endog at bekoste hans uddannelse i København, men Hans Hansen turde ikke vove sig ud i det fremmede – det var i 1830erne – han ville være bonde blandt bønder som sine fædre. Han blev boende i Ulbølle alle sine dage. – Engang spillede han til et bryllup i Vester Aaby. Da de sluttede en dans, sagde hans medspiller: „Den pige der vil jeg have“. „Nej, hende vil jeg have“, svarede Hans Hansen. Pigen var en gårdmandsdatter fra V. Aaby, som to år senere blev Hans Hansens hustru. Hun døde efter otte års ægteskab og efterlod sig to døtre, som blev opdraget af Hans Hansens søster, der holdt hus for ham.

Hans Hansen blev en søgt lærer, og af sine mange elever dannede han et orkester, som var noget ud over det, man ellers havde af

musik på landet; det var på 12–14 mand og spillede til koncerter og gilder i vid omkreds. På egnens mange herregårde leverede det musik ved festlige lejligheder, ligesom det jævnlig medvirkede ved teaterforestillinger i Svendborg og Faaborg. Foruden den musikalske dygtighed bidrog orkestrets soberhed over for „de våde varer“ til dets gode ry; var der optræk til overskridelse af grænsen for det passende, var et blik fra Hans Hansen nok til at standse i tide og „holde sig på måtten“.

I 1859 stiftede gårdejer Mads Hansen på „Stærregården“ en sangforening med Hans Hansen som dirrigent, „Vester-Skerninge–Hundstrup Sangforening“, der havde til formål at gennemføre god tone ikke alene i musikken, men også i ungdommens fritidsfor nøjelser, f. eks. gennem fremførelse af dilettantforestillinger, hvortil Mads Hansen skrev små komedier. Foreningen fik stor betydning for egnen; i store skarer strømmede folk til, når foreningen bød på sang og musik; ofte sluttede samværet med en leg eller dans, hvor sangerne førte an i lystigheden.

Sangkoret blev kendt for sin dygtighed, så det vovede sig til at møde frem til et sangstævne i Eaaborg 1869, hvor det skulle kappes med mandskvartetter fra hele landet. Forfatteren Peder R. Møller, der deltog som medlem af koret, har fortalt herom:¹⁷⁾

„Mads Hansen og Hans Hansen ville gerne gøre noget særligt for på passende måde at repræsentere deres hjemstavn. De lavede så tekst og musik til „Opvåvni“ („Fo ajle de små blomster“) og „Folkesnak“ („Nå ska je bare fortælle jer nove –“) og indøvede dem. Vort sangkor var det sidste, der bejlede til prisen. Da vi havde sunget „Opvåvni“, bruste en storm af bifald gennem salen. Hans Hansen, der sad som tilhører på galleriet, anede, at det kunne blive for hedt for ham – der kunne gå ild i blårene – hvis han blev til slutningen, og han var forlængst borte, da man under jubelen hørte en stemme råbe: „Frem med komponisten!“ – Omsider blev der svaret: „Hans Hansen er gået“. Hvor gerne man end ville se ham, var han dog ikke til at finde – før sangerne kom ud i hotellets stald – der lå han, med

et hestedækket svøbt om sig og sov trygt på en bunke halm i en tom hestebås.

Dommerne, og blandt dem Niels W. Gade, ville gerne have hilst på Hans Hansen og lært denne folkelige kunstner at kende. At en bonde digtede og en anden satte melodi til, var noget ganske nyt og uhørt dengang. Og så havde de endda taget deres landsmænd lige på kornet, både den let vakte nyfigenhed og det fynske sinds følsomhed over for naturen og dens stemninger. – Gade indbød senere Hans Hansen til besøg i København; Hans Hansen var også en tur i København, men besøgte ingen professorer“.

I årene efter 1864 voksede skytteforeningerne frem, og Mads Hansen blev deres særlige sanger, men uden Hans Hansens toner var hans sange ikke nået ud over landet, som de gjorde. „Til våben, brødre, tag bøssen fat, vor bane ved vi, vort mål er sat“ med omkvædet „Og målet er Danmarks frelse“. Ved en skyttefest i Kværndrup 1867 hørtes første gang „Skytternes March“: „I vor barndom vi hørte kartovernes brag“, som siden fløj landet over – ja, den blev sågar spillet i Berlin af kejser Wilhelms vagtparade!

Hans Hansens toner kunne tilegnes af den jævne tilhører, og de var slidstærke. Var Hans Hansen draget til København i sine unge dage, havde han næppe fået den folkelige betydning, som han nu fik ved at blive blandt „sine jævnelige“.

En af Hans Hansens musikere, Hans Pedersen, kaldet Hans Slagter – det var for øvrigt ham, der dirigerede koret ved festen i Faaborg – blev siden musikdirektør i Svendborg og gav mange koncerter i Høje Bøge og Caroline Amalielund („Rottefælden“). Hans broder, Christen Slagter, som var gårdejer – den eneste af Hans Hansens musikere, jeg har kendt personligt – har fortalt mig om, hvordan han vandrede med kontrabassen på ryggen de to mil til Svendborg og hjem igen ved nattetid til Mynderup, hvor han boede; der var ikke råd til at køre. Da hans nygifte sønndatter præsenterede sin mand for ham, trak den gamle omgående den unge mand bort fra det øvrige selskab ind i sovekammeret og stak ham en violin i hånden. Efter

Hans Hansen, Ulbølle, „Kursmeden“
(1817–1878).

vel overstået prøve udbrod den gamle: „Nu har jeg da hørt, du kan gribe rent på en fiolin!“ Dermed var det ny familiemedlem godkendt, og vi kunne gå over til at drøfte musik og jagt – hans kæreste samtaleemner. Endnu da Christen Slagter var over 90, strøg han „fiolinen“ rent og taktfast, mens hans oldebørn måtte præsentere, hvad de havde lært i danseskolen.

Efter Hans Hansens død førtes orkestret videre af Peder Madsen i Vester Skerninge; han havde tre sønner, som alle blev musikere – en af dem sidder som cellist i radioorkestret, Bernhard Madsen.

En af musikerne, Anders Henriksen, var en så dygtig kornetblæser, at man efter soldatertiden gerne ville beholde ham i regimentsmusikken, men Anders ville hjem og hjælpe moderen, som var bleven enke. Ved en ildebrand på egnen – det var i Estrups og gendarmernes tid – blev der lidt halløj. Man fik sig en øl, og Anders Henriksen holdt sin øl frem og sagde: „Hvor må vi være glade ved den mand, der gav

øllet denne dejlige farve, for tænk, om den havde været lyseblå, så var der aller en af os, der ville have drukket den!“ Den tog kegler, men Anders blev meldt som en af de værste og kom i kachotten. Her blev der gjort stor stads af ham og sendt megen god mad til ham.

Så skete det, at Vester Skerninge musikken blev bestilt til at spille ved et jagtgilde på Valdemar Slot – men den fæle venstremand ville man ikke have med. Musikken måtte beklage: uden Anders blev der ingen koncert. Enden på historien blev, at Anders blev „lånt ud“ af arresten og kom med. Da han var færdig med sin brummetur, blev Anders hentet hjem med fuld musik, og der blev holdt en stor fest for ham i forsamlingshuset.¹⁸⁾

Endnu en sydfynsk spillemand må nævnes: Johannes Madsen i Horne (1851–1924). På Horne Land har der siden 1845 eksisteret en sangforening. Hertil kom i 1870 Horne musikforening, stiftet af den da nittenårige Johannes Madsen. Det stiftende møde blev holdt hos smeden i Bjerne, Niels Andersen, der var en dygtig fløjtespiller. Smeden gav straks en daler til foreningen – „for så er der dog penge i kassen“. I 1897 blev de to foreninger slået sammen til Horne Sang- og Musikforening.¹⁹⁾

Johannes Madsen var født 1851 på gården „Signehøjgård“ i Horne. Faderen tog sig meget af sine to drenge og lærte dem at spille violin. Den kvartet, som Johannes og hans ældre broder Mads Peder dannede sammen med smeden og dennes broder Hans, blev grundstammen i musikforeningens orkester, hvis dirigent Johannes Madsen blev i mange år.

Johannes Madsen, der lærte murerhåndværket, var helt fra barneårene opfyldt af musik; han gav ikke op, selv om han undertiden blev vist ud i det iskolde karlekammer, når hans ældre søstre ikke kunne udholde at høre på hans øvelser; spilles skulle der, selv om fingrene stivnede i kulden. Som han altid selv viste stor ærbødighed over for musikken, evnede han også at overføre samme glæde og ærbødighed til sine tilhørere. „Det at se ham løse violinen ud af posen og varsomt klimpre hen over strengene, var, som tog han et kostbart kle-

Johannes Madsen, Horne (1851–1924).

nodie frem, og så var næsten som en andagt i stuen“. Der er endnu bevaret en del af hans kompositioner.

Johannes Madsen dygtiggjorde sig til at lede sine kammerater i orkestret, bl. a. ved i tre vintre efter fyraften at vandre til Faaborg og tage undervisning i musikteori hos organist Methmann. Ved siden af at passe sit lille husmandsbrug og murerhåndværket blev han en søgt gildesmusiker, skrev alle noder ud til orkestret og underviste med stor tålmodighed ikke så få elever; efterhånden bestod hele orkestret af hans gamle elever. Endnu da han lå på sit sidste sygeleje, underviste han, liggende i sengen, sin sidste elev, drengen Hans Storm, der nu er lærer i Svendborg.

Som dirigent afløstes Johannes Madsen af sin svigersøn, orkestrets basunist gdr. Hans Kold, der siden har overdraget taktstokken til maler og musiker Lauritz Larsen i Horne. Også i Horne arbejder man, ligesom i Vestfyn, med hornorkester om sommeren og strygeorkester om vinteren, da man dyrker Wienerklassikerne.

På Assensegen²⁰⁾ dansede man til tonerne fra „Frederik Musikanter“s violin. Frederik Vilhelm Eriksen (1838–1898) havde en

gård på 30 td. land i Aborg, men udfoldede sig som musikanter sammen med teglmester Rasmussen på Aborg teglværk, træskomand Mads Nielsen i Aborg og maler Hans Liltoft, og Frederik Musikanters søn Rasmus Eriksen fortsatte traditionen. De var ofte i samarbejde med Thyge Knudsen i Sdr. Aaby. – Rasmus Eriksen grundlagde en farve- og lakfabrik i Kindhestegade, som nu videreføres af hans søn Kay Eriksen, der naturligvis også er spillemand; som 12årig har han oplevet at spille til høstgilde på Wedelsborg sammen med Thyge Knudsen. Kay Eriksen startede i 1945 Assens Egnsorkester, som nu dirigeres af pens. overlærer Aage Bang, Aborg.

Thorvald Aagård sad engang i koncertpalæet i København og hørte Carl Nielsen dirigere egne værker. En sats i „De fire temperamenter“ var netop sluttet i et voldsomt fortissimo, så hviskede hans sidemand: „Hvem sku nå ejenli tro, ha vå frå Nørrelønjse?“ Replikken, der kom fra en af „Fynske Musikantere“s fagotblæsere, Mortensen, Assens, er typisk for det stilfærdige fynske lune, der selv i begejstringens store øjeblikke véd at bevare jordforbindelsen.²¹⁾

Carl Nielsen glemte aldrig, at „ha vå frå Nørrelønjse“, det viser hans mange folkelige melodier og især hans dejlige bog „Min fynske Barndom“. I denne bog fortæller Carl Nielsen levende om hjemmet derude på Sortelong, hvor faderen, „Niels Maler,“ virkede som maler, musiker, danselærer – med en lo som undervisningslokale – kollektør i landbrugslotteriet og ind imellem ved landarbejde på gårdene. Der måtte hænges i, for der var 12 børn at forsørge, og spillemandspengene var kun små i de fattige år efter 1864 – 1 mark pr. mand; siden voksede det til 1 krone. – Med så mange gøremål levnedes ikke tid eller kraft til at udfolde nogen større virksomhed som komponist; Niels Malers eneste kendte komposition er „Højby Skyttemarch“, tilegnet den unge friskolelærer Klaus Berntsen i Højby. Da friskolelæreren var avanceret til forsvarsminister (1910) udsatte Carl Nielsen Højby Skyttemarch for militærorkester, så regimentsmusikken kunne hylde Hs. Excellence med kendte og kære toner fra de unge dage.

Højby Skyttemarch N. Jørgensen.

Højby Skyttemarch. Niels Malers eneste kendte komposition.

Niels Maler var meget efterspurgt som spillemænd; det hændte, at folk, endog langvejs fra, opsatte et bryllup for at få Niels Malers trio til at spille. De to medspillere i trioen var „Blinde Anders“ og Christian Larsen, Bellinge. Om dem fortæller Carl Nielsen:

„Blinde Anders“ var kendt over hele Fyn som musikanter og deklamator. Engang blev jeg højst lykkelig, da han ved et gilde, hvor jeg spillede med, standsede musikken og sagde: „Niels Maler, den knægt har evner“. Jeg havde netop spillet anden violin og havde ikke kunnet dy mig for at tilsætte modgående melodier. „Blinde Anders“ spillede afvekslende klarinet og violin, men ind imellem dansene for-

talte han historier og mærkelige eventyr, som jeg sikkert tror, han selv digtede.“

En sats i Carl Nielsens korværk „Fynsk Forår“ (tekst af Aage Berntsen) hedder „Den blinde spillemand“, og der siges:

„I lommen har jeg min klarinet,
min bedste trøster, når jeg har grædt,
den gemmer viser i hobetal
bag kolde knapper af glat metal.“

Det er en minderune over „Blinde Anders“.

Carl Nielsen fortæller videre: „Christian Larsen fra Bellinge skal jeg mindes, så længe jeg lever. Han var søn af en lille gårdmand i Bellinge og i besiddelse af sjældne musikalske evner. Efter stor modstand fra faderens side fik han endelig lov til at tage til København et halvt årstid for at spille med Tofte, men så måtte han tilbage igen og hjælpe faderen med gårdens drift. Han var kendt over det meste af Fyn ikke blot som musikanter, men også som solospiller. Ved gilderne blev han nemlig i regelen opfordret til at spille et solonummer af den højere musik, og når han trådte frem, blev der så stille som i en kirke, og folk lyttede med den største andagt til hans smukke, varme spil. Når min far var til stede, stod han altid tilbagetrukket i beundring og stolthed over sin ven og kammerat. De var nemlig i reglen sammen, når der skulle være musik, og aldrig har der været et ondt ord imellem dem. Senere kom jeg med i laget, og jeg husker mange bemærkninger, som Christian Larsen gjorde om musikken og mestrene. Så fik hans stemme en egen dyb klang, der åbenbarede en betaget sjæl, som atter virkede på min. Thi her er vi ved en hemmelighed, som aldrig kan åbenbares: Det ene menneske kan give det andet noget, uden at han selv aner det, kan befrugte som i drømme, kan hjælpe, hæve og styrke ved ingen verdens ting, så dette menneske måtte le, ifald man ville takke ham.“

Gennem dette vidnesbyrd fra Carl Nielsen får den beskedne fynske landsbymusikanter sin plads i den store verdens musikhistorie.

For Christian Larsen var musikken livets indhold. Altid gik han og „hviskefløjtede“ – som en af hans døtre udtrykte sig – især når en ny komposition var undervejs. Fra sin fødegård fik han udstykket en lille ejendom på fire td. land, hvor der kunne holdes en ko, som hans kone kunne passe, mens han tog sig af musikken. Her opvoksede 11 børn, som alle blev oplært i musikken. Det vakte sensation, da Chr. Larsen gav koncert med en 11-årig datter ved klaveret og en søn på celloen og diverterede det stopfyldte forsamlingshus med Haydn-trioer. Siden udviklede det sig, så han kunne stille et familie-orkester på syv-otte stemmer.

Christian Larsen har bidraget meget til at højne musiklivet på landet; helt nede fra Faaborgeggen og fra Kerteminde har elever søgt til Bellinge for at få undervisning – formedelst 75 øre i timen! Chr. Larsen var en bærende kraft i det orkester, hvorom Carl Nielsen fortæller:

„Da jeg var omkring otte-ni år (C. N. var født 1865), blev der i min fødeegn stiftet en musikforening af landsbymusikanter, skolelærere, gårdmænd og hvem der ellers kunne traktere et eller andet instrument. Det var daværende lærer Hansen i Stenløse, der tog sagen i sin hånd. Han spillede dygtigt klarinet og havde købt en del nodebøger for mindre orkester efter en afdød musikdirektør Büchler, der havde haft sin virksomhed i Odense. Foreningen kom til at hedde „Braga“, og da medlemmerne boede langt fra hverandre, fandt prøverne sted snart her og snart der i en kro eller et andet lokale. Jeg fik engang imellem lov til at følges med min far og de nærmest boende, som slog sig sammen om en vogn, når det var for langt borte. Foreningens formål var rent ideelt: at lære den gode musik at kende, og i nodebøgerne fandtes både danse, ouverturer, potpourrier og symfonier eller satser af symfonier af Mozart, Haydn og andre klassikere. – For at få penge til anskaffelse af noder og instrumenter gav man nu og da en offentlig koncert. Ved en af disse – det var i Rolighedskroen ikke langt fra Rolfsted – fik jeg lov til at spille triangel til „Dagmar-polka“ af H. C. Lumbye. Det var min

Musikforeningen BRAGA, ca. 1877-78. Fra v.: 1. gdr. Cbr. Jørgensen, Fangel Mollegård, 2. (?), 3. lærer Christensen, Tommerup, 4. Christian Larsen, Bellinge, 5. „Niels Malers Alberti“, 6. gdr. Jens Pedersen, Nr. Lyndelse („Søren Pæsens kones Jens“), 7. gdr. Jørgen Grønlund, Tommerup, Mosegård, 8. lærer Hansen, Fangel, 9. (?), 10. Mads Pedersen, Nørre Søby, 11. Niels Jørgensen (Niels Maler), Nr. Lyndelse.

første optræden, og jeg var umådelig spændt på, om jeg kunne falde ind på de rigtige steder . . . Orkestret bestod af fire violiner, en bratsch, en cello, en kontrabas, klarinet, fløjte, to kornetter, en basun, en triangel eller lille tromme. Jeg ser og hører endnu for mig, med hvilken alvor og kærlighed mine landsmænd og fynboer øvede musikken. . .“

Lærer Hansen, Stenløse, var en gårdmandssøn fra Kauslunde.²²⁾ Han var dimitteret fra Jelling seminarium i 1848, under krigen 1850 „feltsoldat, som sådan furer“. Efter nogle år som lærer ved Freltofte biskole blev han 1857-92 lærer og kirkesanger i Stenløse ved Odense, fra 1880 sognerådsformand.

Den omhyggelige kommunalmand har i et bind af Bragas nodebøger noteret:

Noderne	4 kr. 75 øre
indbunden til 9 bøger.....	9 - 00 -
9 bøger har altså kostet	13 kr. 75 øre
er = 1 kr. 53 øre pr. bog.	

Bøgerne, der indeholder et par af Chr. Larsens kompositioner, er skænket til Carl Nielsen-museet af gårdejer W. Grønlund, Tommerup, hvis fader var fløjtenist i Braga.

Orkestret bestod til omkring århundredskiftet.

En spillemand, som også har bidraget meget til at vække og nære kærlighed til musikken i Midtjylland, er Hans Jørgen Andreasen i Vantinge (1813–1899).²³⁾ Han er et eksempel på, at det ikke først og fremmest kommer an på store evner og megen lærdom, men at den jævne mand kan øve et rigt virke, når han er nidkær i sit arbejde og har kærlighed til sit arbejde og sine medmennesker.

Hans Jørgen Andreasen fødtes i Vantinge 1813. Faderen, væver Andreas Bendiksen, var af sønderjysk slægt, moderen var fra Millinge. Allerede da han var seks år, lærte faderen ham at spille violin; 12 år gammel spillede han til dans. Efter sin konfirmation lærte han skrædderhåndværket, som han drev i mange år. Men musikken tog luven fra skrædderiet. I hans slægt opbevares en epistel fra hans gamle lærer, degnen i Vantinge: „Hvor længe – kære, gode knøs, skal degnen traske bukseløs? O, kom dog snart, det passer bedst, så får jeg og en hvergarnsvest“.

Da Hans Jørgen blev ældre, opgav han dansemusikken og levede af at undervise. Mange elever søgte ham, men på sine gamle dage gik han rundt til dem og var således stadig på vandring. Dette liv blev ham uundværligt, men han var også en kærkommen gæst, når han kom for at spille med drengene. Det blev altid festligt, når han kom.

Han skildres som en gudfrygtig mand, oplyst og frisindet og derfor en morsom gæst at tale med og høre på. Når han drog videre, fik han ofte sin yndlingsblomst – en reseda – i knaphullet, og ville

man gøre ham en særlig glæde, sang man med ham hans yndlings-sang: „Sig nærmer tiden, da jeg må væk“ –. Da han fyldte 80 år, holdt gamle elever og gode venner fest for ham på Ringe hotel, og efter hans død satte de en mindesten på hans grav.

Tre af Hans Jørgen Andreasens elever: gårdejer Rasmus Rasmussen, Rynkeby, og dennes broder, brygger Kristian Rasmussen, Ryslinge, og bagermester H. C. Andersen, Rudme, blev Th. Aagaards medspillere i den kvartet, han startede, da han i 1905 kom til Ryslinge som ung højskolelærer. Denne kvartet forstærkedes i 1906 til orkestret „Fynske Musikantere“, hvis opgave det blev at bringe den gode, klassiske musik ud på landet, hvor den ellers sjældent eller aldrig hørtes – et højskolearbejde på musikkens område. I de 30 år, Thorvald Aagaard ledede orkestret, førte han en udførlig dagbog over, hvad og hvor der blev spillet; det fremgår af denne dagbog, at orkestret i de år holdt o. 500 koncerter, heraf 125 med kammermusik; 84 koncerter uden for Fyn, fordelt på 24 rejser.²⁴) Dagbogen findes nu på Det kgl. Bibliotek.

Efter Th. Aagaards død i 1937 lededes orkestret af hans efterfølger, organist Karl Bak, nu sognepræst i Skrøbelev, og siden af gdr. Hans Larsen, Pederstrup. To af musikanterne – bager H. C. Andersen og fru Alfrede Rasmussen, „Smedekonen fra Hudevad“ – oplevede at medvirke både til den første koncert i 1907 og ved jubilæumskoncerten 50 år senere.

Gennem mange år havde „Fynske Musikantere“ en udmærket, solid koncertmester i „Laurids Musikanter“ fra Allested. Laur. Hansen skulle som så mange andre drenge følge i sin faders fodspor. Faderen var slagter og så med uvilje på, at musikken drog, så Laurids måtte øve sig ved nattetid, eller når far ikke var hjemme. Han satte sin „krig“ igennem og blev en meget søgt spillemand, fordi han kunne skabe en god tone både på sit instrument og på sine omgivelser. Han fik mange elever, så huset i Allested var fyldt med musik, når far selv underviste i en stue, to døtre øvede klaver i andre stuer, mens sønnerne var henvist til at øve i sovekammeret og i

Thorvald Aagaard, Ryslinge (1877-1937).

køkkenet hos mor. Vi kender de to fra radioen: koncertmester Leo Hansen og kapelmester Henry Hansen, der med sin spillemandskvarteret genopliver de gamle musikanteres folketoner.

Tilskyndet af „Fynske Musikantere“s eksempel oprettedes i 1921 Skaarup private Symfoniorkester²⁵) – senere navneforandring til „Svendborg pr. Symf.“, der arbejder på samme linie som „Fynske M.“; ved enkelte koncerter forenedes de to orkestre til stort orkester, 60–70 mand. I dette orkester har radioens fløjtenist Johan Bentzon trådt sine børnesko. Dets mangeårige dirigent var grosserer Hans Emil Petersen, Svendborg, kendt viden om som „Hans Emil“, (eller „Hans med Smil“), der var en dygtig cellist. Efter hans død har organist Arne Bertelsen, Odense, og siden pastor Karl Bak haft dirigentposten, der nu er overgået til seminarielektor A. Ebbesen, Skaarup.

Fyn har fostret mange flere end de her nævnte spillemænd, som kunne fortjene at mindes. Var det ikke en opgave for en vordende musikmagister at finde dem frem og sikre deres minde for efterslægten? – Uden tvivl har også mange haft lyst og evner for musikken, men ikke ejet styrke til at overvinde modstanden fra deres omgivel-

ser. Som eksempel på sådanne uforløste evner gengives her, hvad en gammel kone i Højby, Margrete Vangsgaard, datter af smed Mads Thomsen i Nybølle, for mange år siden fortalte mig om „Peter Urmager“:

„Han var født i Horne; hans far var en ualmindelig dygtig urmager. I sit butiksvindue havde han et stort ur, der viste år og dato m. m.; det havde han selv lavet. Han var meget streng mod Peter og kunne ikke lide, han spillede. Peter havde sit værelse lige oven over værkstedet, for at faderen kunne holde kontrol med, når han spillede. Peter skulle være urmager, og han blev sendt til Svejts for at uddannes videre; han kom også til Rom, men der må være sket noget med ham der – de sagde, at han blev sær – „underli i ho’et“.

Da Peter kom hjem, blev han gift ind i en gård i Krarup, men det var vist ikke så godt.

Peter var „urdoktor“ og doktorerede på klokker langt omkring. På sine vandringer kom han tit ind og sad og snakkede med mor; hun var også født i Horne, så de kendte hinanden fra barndommen. Sin fløjte havde han altid i lommen – „den er min trøst, når jeg har grædt“ sagde han. Og så spillede han for os. Engang havde jeg givet ham en lille blomst, jeg havde plukket. Peter sagde tak, og så sagde han: „Jeg har en blomst hjemme, som ikke er af de gode.“ – Når han nærmede sig hjemmet, tog han altid sin fløjte frem og spillede for at melde sin ankomst. . . Men tit sov han i et snedkerværksted i en bunke høvlspåner eller i en høstak. Når han så om morgenen kom op i Svanninge bakker eller et andet højt sted, så satte han sig på grøften og spillede, mens fuglene sang og solen stod op.

Peter Urmager lærte mig at sige disse her vers:

„Hav tak, o Gud, for denne dag!
 du gav os føde, gav os tag,
 du aldrig os forlader.
 Tag du i nat al jordens slægt
 så kærligt i din varetægt,
 du evighedens fader.

Snart slumrer al naturen let,
småfuglen skjuler hovedet
og under vingen dukker.
Hold over mig din milde hånd,
Gud Fader, Søn og Helligånd,
Når jeg mit øje lukker.“

„Det er min aftenbøn, enten jeg så ligger hjemme i min seng eller i en vejgrøft“, sagde han. Sin kære fløjte fik Peter Urmager med sig i sin grav på Krarup kirkegård.“

Musikken har altid øvet en stærk indflydelse på det menneskelige sind. Luther siger, at „den fordriver djævelen og alt ondt“. Selv om de gamle fynske spillemænd ikke har kunnet fordrive hverken den onde eller det onde, så har de dog været med til at skabe forudsætninger for, at vi har et konservatorium og et godt landsdelsorkester og en hel del spilleglade amatørorkestre på vor ø – for ikke at tale om de mange, der dyrker musikken i hjemmene. Det er jo sådan i vore dage, at den, der ikke kan musicere, driver det ikke til noget i denne verden – i hvert fald i musikken.

NOTER

1) Salmonsens leksikon. – 2) Laurits Hansen: Spillemanden i dansk Folkeliv (1953). – 3) F. Jørgensen: Brahetrolleborg Degne- og Skolehistorie (1874). – 4) Mundtlig meddelelse. – 5) Laur. Hansen: Spillemanden i d. F. – 6) jvfr. beretning nedenfor. – 7) Carl Nielsen: „Min fynske Barndom“. – 8) I Jylland punkteres ottendedelene og spilles oktav i st. f. sekst. – 9) Svend Jørgensen i „Folkedansen i Danmark“ (1945). – 10) samme. – 11) M. Skovbo: Hjemmemusiken i Vestfyn. – 11a) Fynske Aarbøger III 1948; Fyns Tidende 21/1 1888. – 12) Mundtlige meddelelser. – 13) Mundtlige meddelelser, Fyns Tidende 23/10 1960, 1/12 og 20/12 1960, Fyens Stiftstidende 29/12 1960. – 14) Lars Olsens optegnelser (D. F. S.). – 15) Det var Morten Andersen, der afviste spillemandspenge; M. A. døde 1883. – 16) Fyns Tidende 6/9 1904, Svendborg Amts Årbog 1917, mundt. meddel. – 17) Søndagsbladet 1894 nr. 31 s. 242–43. – 18) Mundtl. meddel. fra Chr. Pedersen; „Folkedansen i Danmark“. – 19) Horne Musikforening gennem 75 År“ (1945). – 20) Mundtlige meddelelser fra fabrikant Kay Eriksen. – 21) Mundtlig meddelelse fra Th. Aagaard. – 22) „Jelling Seminarium 1841–1941“. – 23) Fyns Tidende 2/7 1908, mundtl. medd. fra H. C. Andersen, Rudme. – 24) Fr. Joh. Ring: Thorvald Aagaard (1954), „Ryslingebogen“ 1917, –27, –31 m. fl. årg. – 25) „Svendborg private Symfoniorkester 1921–1946“.